

Йордан Йовков

Надежди

Когато додат дни, които носят бедствия и големите събития са на прага – в душите, на всички става тая рязка и странна промяна, в която се чувствува изненадата на първите есенни бури след топлото още и хубаво лято. Много пътища вече никъде не извеждат, забравят се много завети, трудът и грижите за утре изглеждат суетни. Животът запазва обикновените си форми, но тръгва сега с безпомощните лутания на кораб, останал без мачти и без платна. Чувствува се близостта на едни край, неизвестността на една развръзка и дните като че остават малко и преброени. И може би затова – непривично безгрижие и трескава жажда за удоволствия, забрава обзема мнозина, подобно на някогашните флорентински дами и кавалери през дните, на върлуващата чума. Но и тогава голямото смущение и тревога продължават скрито и дълбоко да живеят. Умът непрестанно търси някаква опора, душата жаднее за каквато и да е вяра. Някога в такива дни мрачните и строги сибилли са изричали вдъхновени предсказания, които едни са чертаели спасителни пътища на обезверените души.

Нещо подобно преживяваме и ние сега. Голяма и тъмна е тайната на утрешния ден и ние изнемогваме в болезнената, недоумяваща мъка пред едни кръстопът. Кое е позволено и кое не? Де се свършва справедливостта и моралът и отде начева насилието и произволът? Една всепобедна и неударжима сила стои сега над всички традиции, над всички закони, завешани от вековете. Сред мрачното величие на своя ужас и грозота, войната шестува по всички посоки и нейните тежки железни стъпки болезнено се отекват във всяка душа и събуждат ту ледения образ на смъртта, ту лъчезарната усмивка на щастието. И всеки ден и всеки час, подобно приливите и отливите на морето, най-горчивите разочарования се редят с най-смелите надежди.

* * *

Както и по-рано, аз пак срещам из безбройните навалици на улици-те малкото мои познати – изгннанници от нашия край. Срещам ги или замислени и тъжни, или с нов блясък в очите, с една особена живост в походката и нервност в жеста. В такива дни аз зная, че нова надежда е стоплила пак душите. Ние се спираме, тихо разменяме няколко думи и се разделяме с радостно чувство на очакване и вяра – малки проблясващи светулки в нощта на съмненията и унинието ни.

Но аз често си мисля какво става сега там, отвъд границата, в заглъхналите безбройни села, пръснати из равните полета, дето отдавна вече стои траурната тишина на къща, в която е влязла смъртта и лежи

непогребан мъртвец. Какво става в Добруджа? И струва ми се, че в обидените и измъчени, но чисти души за нашата колеблива и нетрайна вяра място не може да има. Там могат да крепнат и да растат само надеждите. Нима там не се чува глухият и подземен тътнеж на далечна буря? Нима може да се вярва в трайността на едно робство, сега, когато навред се разбиват окови, отключват се тъмници, заличават се граници, възкръсват народи?... Там може би не всичко знаят и не всичко разбират, но дълбоко и силно чувствуват в себе си тоя благоговеен трепет, с който посрещат първия ден на пролетта. Тоя ден, когато в сухите клони на дърветата, в стъклата на затворените още прозорци зашуми топлият южен вятър, снегът се затопява, хиляди потоци запяват, слънцето грее като никога и ясно се усещат облекчителните могъщи тръпки на събудените земни недра. Първият ден на пролетта – благата реч на Исуса, която възкресява дъщерята на Иaira.

През тия есенни дни там, над безкрайните полета, има хубави звездни нощи. Хиляди очи в тия тихи часове се взират може би на юг. И никога тия нощи не са крили толкова много тайни, толкова странни видения и толкова мистичен чар. В непрогледния мрак, далеч някъде, тия устремени очи не виждат ли вълнуващите се потоци на безбройни полкове, не виждат ли разлюляната гора на щикове, силуетите на знамена и в поривите на вятъра не се ли чувствува горещият дъх на хиляди хора? Не идат ли те? Не са ли близо вече? Високо някъде в тъмното небе откъсват се и падат звезди. И сред безмълвната тишина на тия минути и огнени линии сякаш чертаят вещателните знаци на едно очаквано и близко чудо.

Там много чакат и много се надяват. Спомням си сега за един мой добър приятел, дългогодишен учител из Добруджа, който това лято ми беше на гости. Той беше дошел тук, както болните, по съветите на лекаря, отиват да търсят други въздух и друго слънце. И наистина, с всеки нов ден той по-силно чувствуваше опияняващото блаженство на едно оздравяне. Като затворник в първия ден на свободата си, той се радваше и се чудеше на всичко, обичаше всичко. Но една трогателна, нежна и бащинска радост виждах в него особено когато срещяхме войници. Минаваше веднъж едно отделение с музика и знаме. И аз гледах как той с откритата глава и със сълзи на очите си се спря и застана в някаква почителна и богомолна поза пред това знаме и как дълго не можеше да откъса очи от него.

Дните, които прекарахме наедно, оставиха скъпи спомени в мене, защото ние преживяхме тоя чист и възвишен възторг, чрез който само

могат да се почувствуват и познат тайнствените и неразривни връзки с родината. А тогава още всичко беше твърде скорошно и близко, и най-малкият спомен докарваше тъпата нетърпима болка на открита рана.

Една вечер, помня, отидохме с моя приятел в някаква увеселителна градина. На сцената се редяха танци, фарсове и песни и сред сладостната нега на музиката и общото безгрижно веселие, моят другар гледаше всичко това като странни сънища. На сцената се появи и някакъв несръчно гримиран артист, с дълга медна тръба, а на белия гръб на жилетката му се четеше едър надпис: Aida. Той се покланя и почва. Екна тържественият, възторженият химн – химнът при посрещането на Радаме-са. Високи, ликуващи и радостни звуци, възторжено и гръмко приветствие на един герой, който иде със силата и красотата на бог. Слушахме едва началото, когато аз усетих, че някои ме дърпа за рамото. Обърнах се: почти не познах моя приятел. Той беше бледен, гримаса на страдание беше изкривила лицето му, устните му трепереха. „Стани, стани да си вървим... Да си вървим!“ – повтаряше, почти викаше той. Опитвах се да го успокоя, да разбера какво се е случило, но той с един рязък жест се обърна и тръгна бързо към вратата. Стигнах го на улицата. „Какво ти стана?“ – попитах го. „Какво ли? И тук ли трябваше да чуя туй. И как може, кажи ми, как може? Че това е тяхна песен!“ „Тяхна песен? Не, лю-безний, това е друго, това е из една опера.“ „Защо говориш тъй? Аз сам чух, сам видях с очите си. С тая песен тяхната кавалерия влезе в наше село... Да, с нея...“

Аз замълчах. Не можех и не исках повече да го разубеждавам. Разбрах, че тъй е било наистина и той добре го е запомнил. А че тая музика била из някаква опера или тяхна собствена – това тъй малко важи. Не, това никога не може да се забрави. Всеки звук, всяка вибрация, като нажежено острие, пронизва и гори душата...

Това беше малка случка, която скоро забравихме. Но със същото, болезнено изменено лице аз видях моя приятел и последния път: надвесен из прозореца на вагона, той бързо потъваше и се губеше в мрака на нощта. Той си отиваше.

Но това беше твърде отдавна. Аз вярвам, че сега моят добър приятел отново чувствава опияняващото облекчение на едно оздравяне. Аз вярвам, че най-много вяра и най-много надежди има в неговата душа. Между другото, той беше ми разказал с каква голяма скръб и в какво отчаяние той е обикалял като бродник ноще около училището, затворено и занемяло завинаги. На заключените врати стоял някакъв печат – ненавистен белег на насилие и неправда. Една нощ той, моят приятел, също

като разбойник, разбива прозореца, влиза в училището и като из поруган храм на забранена религия, откраднал или спасил последните оцелели светини: една карта на България, един окъсан буквар с образите на св. св. Кирил и Методий. „Те са сега у дома и с тях уча децата си“ – ми казваше той.

И сега, когато тъй често мисля и си спомням за него, виждам едно и също: в малката, полутъмна стая на своята къща, като в някогашните килии, той дава своите уроци. Той е развълнуван, но бодър и жив, вдъхновен и разпален. Показалката леко и бързо тича по окачената карта. Той броди по всички бойни полета, спира се на всички места, отбелязани от смъртта, озарени от подвига. И той говори, говори, нервно, бързо, вдъхновено. Той е бледен, в очите му гори трескав огън, той страда, но той е безкрайно щастлив, моят стар приятел. Ето, той свършва: с твърд и смел размах ръката му чертае, някакви широки, нови линии върху картата: може би други граници, може би възделения образ на една мечта.

А пред затворения буквар, сякаш унесени в чудно хубава приказка, жадно слушат малките ученици, с подпрени на ръцете си глави, с мечтателни очи. Те вече не разбират почти урока, но как всичко това е хубаво, как неотразимо привлича и вълнува... И високо над тях – над това свято мъченичество и свята любов – трепетният блясък на кандилото откроява строгите черти и издигнатите благославящи десници на двамата солунски братя...

КРАЙ

Източник: Словото
Набиране: Иван Иванов или екип на abc дизайн

Публикация

Йордан Йовков, „Събрани съчинения в шест тома“, Том първи, „Български писател“,
С. 1976. Под общата редакцията на Симеон Султанов.

Свалено от „Моята библиотека“ [<http://purl.org/NET/mylib/text/7917>]